

Inleiding: Veldexperimenten voor beleid

Sander Onderstal

“Kinderen zitten maar één keer op de basisschool: slecht idee om met hen te experimenteren,” concludeert columniste Aleid Truijens in *de Volkskrant* van 26 september 2015. Ze reageert in haar column op een opiniestuk van Maurice de Hond in dezelfde krant waarin hij betoogt dat ICT in het onderwijs een succes is. Om het ongelijk van De Hond aan te tonen, verwijst Truijens naar een OESO-rapport dat tot tegenovergestelde conclusies komt. Zij beschuldigt De Hond ervan een gelovige te zijn die hardnekkig is in zijn aannames. Maar verwijt hier de pot de ketel niet dat hij zwart ziet? Het OESO-rapport laat weliswaar zien dat scholieren die veelvuldig gebruik maken van computers op school relatief slecht presteren, maar laat in het midden of het verband oorzakelijk is. Juist aan de hand van experimenten op basisscholen kunnen we leren of ICT in het onderwijs al dan geen succes is. Zo zou een veldexperiment waarin een willekeurige selectie van basisscholen stevig inzet op ICT, De Hond's hypothese overtuigend kunnen toetsen. We kunnen onze kinderen vervolgens gefundeerd weinig (of juist veel) gebruik laten maken van computers in de klas.

Een beleidsvraag beantwoorden aan de hand van een veldexperiment is zeker geen revolutionair idee. Sterker nog: Nederlandse beleidsmakers vertrouwen geregeld op veldexperimenten om bestaand beleid te evalueren en nieuw beleid voor te bereiden. Het uitgangspunt bij veldexperimenten is de ‘gouden standaard’ die de Engelse bioloog en statisticus Ronald Fisher beschreef in zijn boek *The Design of Experiments* dat hij in 1935 publiceerde. De gouden standaard houdt in dat de onderzoeker personen (of huishoudens, bedrijven, instanties, etc.) willekeurig verdeelt over treatmentgroep en controlegroep. De onderzoeker stelt vervolgens alleen de treatmentgroep bloot aan een interventie. Dankzij de randomisatie kan de onderzoeker vervolgens het causale effect van de interventie identificeren. Zoals Kooreman en Potters (2011) helder beschrijven, spreken we van een ‘gouden standaard’, omdat met andere methodes, zoals regressieanalyses op basis van niet-gecontroleerde experimenten, alleen causale verbanden kunnen worden geïdentificeerd onder sterke aannames.¹

Dit nummer bevat vier artikelen waarin veldexperimenten worden beschreven die zijn uitgevoerd om concrete beleidsvragen te beantwoorden. De eerste twee artikelen concentreren zich vooral op methodologische en praktische aandachtspunten.

¹ Zie Harrison en List (2004) voor een methodologische discussie en Levitt en List (2009) voor een historisch overzicht. List (2011) presenteert praktische *tips & tricks*.

punten bij het opzetten van veldexperimenten. De andere twee artikelen bespreken resultaten van veldexperimenten op het gebied van afvalbeleid en tentamens in het hoger onderwijs. Beleidsmakers blijken de lessen uit de verschillende besproken veldexperimenten serieus te nemen en om te zetten in beleid.

Nadine Ketel en Sandra Vriend bijten het spits af met een artikel over methodologische valkuilen, waarin onderzoekers kunnen vallen als ze een veldexperiment opzetten en uitvoeren. Ze illustreren deze valkuilen aan de hand van concrete veldexperimenten in de zorg, het onderwijs en de sociale zekerheid. Vervolgens lichten ze toe hoe ze over de valkuilen heen zijn gesprongen via informatievoorziening rondom het experiment, het experimenteel ontwerp en de data-analyse. De lessen uit de besproken veldexperimenten zijn niet onopgemerkt gebleven. Beleidsmakers in de langdurige zorg en van de Dienst Werk en Inkomen in Amsterdam hebben naar aanleiding ervan concrete aanpassingen gemaakt in hun aanpak.

Sander Gerritsen en Patricia Prüfer zoomen in op praktische aandachtspunten bij het uitvoeren van veldexperimenten. Dit doen ze aan de hand van veldexperimenten die het Centraal Planbureau heeft uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Ze komen tot vijf aanbevelingen: (1) Vorm een geloofwaardige controlegroep; (2) Organiseer *commitment* van alle partijen die bij het experiment betrokken zijn; (3) Controleer of de interventie volgens plan is uitgevoerd; (4) Verzamel informatie over onderliggende mechanismen van mogelijke effecten; (5) Voer poweranalyses uit voorafgaande aan het experiment.

Robert Dur en Ben Vollaard presenteren resultaten van veldexperimenten waarmee ze toetsen welke beleidsinterventies burgers stimuleren om hun straat schoon te houden. De experimenten vonden plaats in Rotterdam en Heerlen. Zowel een ‘harde aanpak’ (dreigen met boete) als een ‘zachte aanpak’ (gesprek aangaan) blijken effectief te kunnen zijn om mensen hun huisvuil op de gewenste manier op straat te laten plaatsen. Tegelijkertijd reageren huishoudens niet als ze louter worden geïnformeerd over ‘wat de bedoeling is’. De gemeenten Rotterdam en Heerlen hebben inmiddels hun afvalbeleid aangepast naar aanleiding van deze bevindingen.

In het laatste artikel binnen het thema ‘veldexperimenten voor beleid’ bespreek ik de literatuur over het effect van tentamendruk op de relatieve prestaties van mannen en vrouwen in het hoger onderwijs. Mannen presteren de laatste decennia gemiddeld slechter dan vrouwen in alle lagen van het onderwijs. In andere contexten blijken mannen beter te presteren in relatief competitieve omgevingen, terwijl de mate van competitiviteit geen invloed heeft op de prestaties van vrouwen. Het opvoeren van de tentamendruk is dus een natuurlijke kandidaat om mannen hun achterstand op vrouwen in het hoger onderwijs te laten inlopen. De literatuur laat echter geen eenduidig effect zien. Waar mannen volgens sommige empirische onderzoeken relatief goed presteren op competitieve tentamens vinden we in een veldexperiment op de Universiteit van Amsterdam enkel binnen een kleine subgroep een geslachtseffect.

Auteur

Sander Onderstal (e-mail: A.M.Onderstal@uva.nl) is universitair hoofddocent aan de Universiteit van Amsterdam.

Literatuur

- Harrison, G.W. en J. List, 2004, Field experiments, *Journal of Economic Literature*, vol. 42(4): 1009-55.
- Kooreman, P. en J. Potters, 2011, De gouden standaard: Veldexperimenten in de voorbereiding en evaluatie van beleid, *TPEdigitaal*, vol. 5(3): 76-90.
- Levitt, S.D., en J.A. List, 2009, Field experiments in economics: The past, the present, and the future, *European Economic Review*, vol. 53(1): 1-18.
- List, J.A., 2011, Why economists should conduct field experiments and 14 tips for pulling one off, *Journal of Economic Perspectives*, vol. 25(3): 3-15.